

Черемнов Дмитро Вікторович,
к.ю.н., асистент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВИЗНАННЯ НЕОБҐРУНТОВАНИМИ АКТИВІВ ТА ЇХ ВИТРЕБУВАННЯ ЯК НОВЕЛА ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Конституційна реформа в частині правосуддя є однією із найбільш актуальніших реформ, які необхідно провести Україні для побудови правової, демократичної та інвестиційно привабливої держави, в якій кожній особі, гарантується право на справедливий, неупереджений та незалежний суд.

Слід зазначити, що конституційна реформа була схвально сприйнята Європейською комісією через право (Венеціанська комісія), що знайшло своє відображення у висновку п. 36-bis, схвалений на 104 Пленарному засіданні, 23-24 Жовтня 2015 року.

Разом із тим, Венеціанською комісією було також відзначено, що ефективне реформування судової системи в Україні, є не тільки питання про прийняття відповідних конституційних положень та законодавчих актів, але й питання політичної волі і рішучості, щоб створити дійсно незалежну судову систему.

Судова реформа відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна - 2020» відноситься до вектору безпеки української держави, що полягає у забезпеченні гарантій безпеки держави, бізнесу та громадян, захищеності інвестицій і приватної власності [1].

Верховна Рада України 12 лютого 2015 року прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» (набрав чинності 4 березня 2015 року). Цим законом розділ III Цивільного процесуального кодексу України доповнився з 4 червня 2015 року новою главою 9 «Особливості позовного провадження у справах про визнання необґрунтованими активів та їх витребування».

Зазначене провадження без перебільшення варто визнати першим видом у цивільному процесуальному законодавстві галузево-матеріальної диференціації справ позовного провадження цивільного судочинства за рахунок інтеграції в цивільне процесуальне законодавство норм процесуального характеру законодавства у сфері запобігання та протидії корупції. Уже сам по собі факт запровадження до Цивільного

процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) такого нового процесуального інституту свідчить про актуальність для науки цивільного процесуального права цього нововведення, а відтак й потребує відповідного наукового дослідження [2].

Висвітлюючи питання впливу змін за судовою реформою, щодо такого техніко-юридичного засобу правового регулювання, як презумпція, особливу увагу треба приділити ст. 233-2 ЦПК України, в якій закріплено положення про доказову презумпцію необґрунтованості придбаних активів, у випадку коли поданих доказів на підтвердження законності набуття активів виявилось недостатньо. За своєю природою, зазначена презумпція належить до непрямих презумпцій, оскільки про наявність таких презумпцій можна зробити висновок з аналізу і тлумачення (зокрема, судового) норм закону. Як вказує В.К. Бабаєв, якщо презумптивне положення не викладається безпосередньо в нормі, але його можна вивести шляхом логічних висновків, то має місце непряме закріплення презумпції [3].

У своїх зауваженнях до цього законопроекту Головне юридичне управління Апарату Верховної Ради України зауважило, що такі радикальні новації не враховують загальних засад Цивільного процесуального кодексу України в контексті завдань та принципів цивільного судочинства, а також засадничі принципи вітчизняної кримінально-правової доктрини. Адже на відміну від кримінального процесу, де діє презумпція невинуватості, у цивільному судочинстві діє презумпція винуватості відповідача, тобто особа вважається винною, доки не доведе відсутність своєї вини.

З такою позицією не згоден такий науковець як Бобрик В.І., який вказує: «зважаючи на те, що в новому механізмі якраз і діє презумпція вини відповідача: він вважається таким, що набув активи неправомірно, доки він не доведе (а суд не встановить), що активи або грошові кошти, необхідні для придбання активів, щодо яких поданий позов про визнання їх необґрунтованими, були набуті на законній підставі». Погоджуючись із зазначеною позицією, можна лише додати додаткові приклади застосування таких «нехарактерних» на думку Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України видів презумпцій, як презумпція вини відповідача.

Окрему увагу слід приділити саме тому, наскільки ефективно проявив себе зазначений вид позовного провадження, зважаючи на те, що зміни у законі діють майже півтора року. Скориставшись пошуком у реєстрі судових рішень за ключовими словами (визнання необґрунтованими активів) не було знайдено жодного рішення суду по зазначеній категорії справ, що означає прикру даність, яка полягає у надзвичайній

повільності реформ та декларативності зазначеного виду позовного провадження на даний час.

Сподіваємося, що вказаний вид позовного провадження нарешті запрацює, однак зазначене повинно стати предметом дискусії як юристів теоретиків так і практикуючих правників.

Література:

1. Стратегія сталого розвитку <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
2. Бобрик В.І. Провадження в справах про визнання необґрунтованими активів та їх витребування як вид галузево-матеріальної диференціації справ позовного провадження цивільного процесу / Бобрик В.І. // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2015. – Т. 1. - Вип. 1. – С. 139-142.
3. Бабаев В.К. Презумпции в советском праве. Учебное пособие / Бабаев В.К. – Горький: Изд-во ГВШ МВД СССР, 1974. – 124 с.